

Zveza kulturnih društev Slovenije

Sedež: Štefanova ulica 5, 1000 Ljubljana

Pisarna: Vodnikov trg 5, 1000 Ljubljana

Mija Aleš, predsednica: 031 685 548 • Maja Papič, sekretarka: 040 160 514

e-mail: info@zkds.eu • <http://www.zkds.eu>

Ministrstvo za kulturo
Maistrova 10
1000 Ljubljana

Ljubljana, 29.9.2017

PRIPOMBE IN KOMENTARJI K OSNUTKU NPK 2018-25

Splošne pripombe

Pozdraviti velja jasno viden napor, da naj bo novi nacionalni program za kulturo po načinu pristopa in po vsebini drugačen od dosedanjih, ki ga zapovedujejo dopolnitve ZUJIK iz leta 2013. Vendar pa so vtisi ob dokumentu, ki je dejansko postal »okvirni strateški dokument razvojnega načrtovanja kulture«, precej mešani.

Besedilo osnutka zares vnaša glede na prevladujoče splošno pojmovanje kulture nekatere dovolj moderne poglede, pri čemer pa prizadevno skuša popolnoma izničiti nekatere temeljne zgodovinske postulate, zaradi katerih je tudi njena sedanja družbena vloga dokaj specifična. Gre za sindrom skorajda celotne srednje Evrope, v kateri je kultura do neke mere kompenzirala odsotnost suverene politične moči oz. državotvornih elementov, potrebnih za nastanek nacije z lastno državo. Čeravno je z nastankom samostojne Slovenije ta naloga v celoti prešla na druge institucije države, ni potrebno, da bi jih imeli za manjvredne in v celoti nepotrebne. Navsezadnje je težko zavreči tezo, da je prav kultura v marsičem zagotovila osnove za dobro usposobljenost slovenske družbe pri prehajanju v suvereno državo. V marsičem na teh postulatih še vedno temelji družbeni angažma umetnosti, ki smo ga v prvem desetletju po osamosvojitvi izrazito zaničevali in že tedaj preganjali kot relik, se je pa nato v obdobju družbene in ekonomske krize pred desetletjem (ponovno) izkazal kot pomemben generator družbene samorefleksije in kritičnosti. Verjamemo, da avtorji besedila omenjene družbene odgovornosti umetnosti ne zanikajo, a pri branju se vzbuja vtis, da jo vendarle izganjajo.

Hvalimo sicer optimizem in vero v »poslanstvo« kulture, ki žarči iz dobršnega dela uvodnega besedila in govori o prežemanju našega življenja nasploh s kulturo, ki naj bi (deloma je morda že) postala način našega življenja. Taka predstava modernega življenja in civilizacije nasploh je potrebna in nujno mora prihajati prav iz kulturnega področja, ki je najbolj senzibilno za etična vprašanja družbe. Presenetljivo pa je morda prav to, da je ta rahlo utopična vizija na naših tleh že precej starejša od naše nove

Zveza kulturnih društev Slovenije

Sedež: Štefanova ulica 5, 1000 Ljubljana

Pisarna: Vodnikov trg 5, 1000 Ljubljana

Mija Aleš, predsednica: 031 685 548 • Maja Papič, sekretarka: 040 160 514

e-mail: info@zkds.eu • <http://www.zkds.eu>

---

države: najdete jo praktično v vseh razvojnih dokumentih nekdanje socialistične družbe, zato bi bila lahko nekoliko dvomljivo, da jo predstavljate kot novum. Več prizanesljivosti do pretekle kulturne politike bi vsekakor ne bilo odveč, tako da je delitev na staro in novo, ki je opazno v besedilu, precej relativna zadeva. Navsezadnje bi veljalo opozoriti na primerjalno raziskavo o modelih kulturne politike Slovenije in nekaterih drugih držav, ki je bila opravljena v okviru Sveta Evrope v letu 1996 in ki kljub tedaj »staremu« socialističnemu modelu ne kaže velikih ali celo nepremostljivih razlik. Pravilno se nam zdi, da besedilo vztraja na principu demokratične, odprte kulture, pri čemer pa morda celo premalo poudarja njen univerzalni humanistični karakter, ki je zgodovinsko zlasti po renesansi postal neodtujljiv del vsake skupnosti in posameznika vsaj v deželah Evrope. V tem okviru močno podpiramo tudi poglobitno tezo, da mora kultura v družbeni (in proizvodni) strukturi prevzeti mesto produktivnega podsistema, ne pa družbene porabe, kar še zmerom vlečemo iz vulgarnega razumevanja družbe kot področja produkcije in njene družbene nadstavbe, kar pa je še vedno manj vulgarno od prakse neoliberalizma, ki praktično vso duhovno sfero utaplja v zakone »prosto podivjanega« trga. Tudi opisani antagonizem o kulturi kot porabi smo že pred desetletji zavračali s tezo o kulturi kot ustvarjalni produkcijski sili, zato je potrebno zdaj, ko ponovno postaja poglobitni idejni temelj nacionalnega programa kulture dobro premisliti, v kakšne politične konstelacije jo moramo umestiti, da bi dejansko delovala in ne postala (spet) nekakšna svoja lastna farsa.

Vprašanje, ali bosta slovenska politika in družba prepoznali kulturo (in še nekatera druga ustvarjalna področja) kot visoko produktivne podsisteme, je torej vprašanje zrelosti države, ki bi po četrto stoletje obstoja verjetno že morala razviti ustrezno samopercepcijo. Zdi se, da je v tem pogledu besedilo NPK preveč oprezno in premalo kritično; bistveno znižanje materialnih in delovnih pogojev za vso plejado teh dejavnosti verjetno zahteva odločnejši odziv na zatečeno stanje in pogumnejše zahteve za vzpostavljanje ustreznjšega stanja. Žal se tudi zdi, da je na tem polju potrebno politiko odločneje izzvati, celo provocirati, saj se drugače ne bo zavedla, da je njen sedanji odnos do teh pomembnih družbenih vprašanj ignorantski, celo hinavski (če se spomnimo, da je bil denimo trenutno veljavni NPK sprejet konsenzualno, njegova realizacija pa je praktično nikakršna). Ne nasprotujemo temu, da besedilo osnutka in analiza financiranja navaja zanimive statistične podatke, ki kažejo, da Slovenija primerjalno odvaža za kulturo sorazmerno visoka javna sredstva, menimo pa, da je utemeljitev, zakaj je tako, zelo pomanjkljiva in neprepričljiva, zaradi česar je ministrstvo za kulturo tudi pri projekcijah potrebnih sredstev skrajno (celo preveč) rezervirano. Agregat vseh javnih sredstev za kulturo je v strukturi lokalnih, še posebej pa državnih proračunov izredno nizek, tako da bi že razmeroma nizka enkratna nova sredstva lahko temeljito izboljšala sedanje porazno stanje. Na drugih področjih temu ni tako.

Večja selektivnost, zlasti pa okrepitev strokovnosti odločanja o programih v javnem interesu je sicer pravilna, vendar so sedanje izkušnje pri tem tudi slabe. Navsezadnje tudi spremembe ZUJIK, ki so v kulturnem ministrstvu način odločanja v večji meri prenesle na strokovne komisije, niso rodile

Zveza kulturnih društev Slovenije

Sedež: Štefanova ulica 5, 1000 Ljubljana

Pisarna: Vodnikov trg 5, 1000 Ljubljana

Mija Aleš, predsednica: 031 685 548 • Maja Papič, sekretarka: 040 160 514

e-mail: info@zkds.eu • <http://www.zkds.eu>

---

zaželeno večje avtoritete stroke, marveč so na nekaterih področjih vzbudile veliko jeze, polemik in tudi tožb. Način odločanja, ki ga okvirno predlaga osnutek, bi bilo zato dobro na novo premisliti; ministrovo odgovornost za stanje v kulturi pa okrepiti z nekaj večjimi diskrecijskimi pravicami. Odgovornost politike, če kulturo pojmuje kot produktiven podsistem, je vendarle treba okrepiti tudi s takim instrumentarijem.

Zdi se, da je najboljša stran osnutka razumno in pregledno opredeljevanje ciljev, kar je hkrati tudi najkonkretnejši del osnutka. Čeravno je opredelitev ciljev precej splošna in je to morda tudi zato najmočnejši vir razočaranja mnogih udeležencev javne razprave, je po našem mnenju za strateški dokument, kakršen je NPK, to dovolj. Politiko in ministrstvo namreč obvezuje za izpeljavo kar pomembnih dejanj in ukrepov za izboljšanje položaja kulture. Zdi se, da bi se z uspešno izpeljavo večine ciljev kulturna krajina Slovenije dejansko kar precej spremenila, pojavlja pa se vprašanje, če je v skladu s takšno tekstovno ambicioznostjo NPK tudi počasno pridobivanje sredstev, ki naj bi jih v strukturi BDP pridobivali le 0,02 % letno. Izgubljanje tega deleža je bilo bistveno hitrejše in bolj drastično, saj je minus po našem vedenju znašala kar okrog 0,5% BDP v treh letih. Prav zato je vprašanje uresničljivosti tudi tako splošno postavljenega NPK temeljno vprašanje, od katerega je odvisna verodostojnost dokumenta, pa tudi politike in ministrstva kot njegovega poglobitnega operativnega izvajalca. Tod bo treba postoriti še marsikaj.

Konkretne pripombe, vezane na področje ljubiteljske dejavnosti

NPK ni povsem konsistenten pri 'sektorizaciji' kulturnih dejavnosti: v uvodnem delu (str. 12) navaja tri sektorje – javni in nevladni sektor ter sektor ljubiteljske kulture – pri opisovanju kulturnega sistema (str. 35) pa navaja javni, nevladni in zasebni sektor, ljubiteljska kultura pa umanjka. Ni pa dobro povsem arbitrarno razlaganje pojma NVO, kamor se projicira funkcije, ki so sprte s splošno sprejeto definicijo te družbene entitete ter na tej podlagi postavlja svetu nedoumljive vstopne kriterije kot je poklicnost ipd... Pri tem bi bilo dobro v osnutek zapisati vsaj pojasnilo, da so ljubiteljska kulturna društva formalno prav tako nevladni sektor, ki ga pravno obvezujejo enaka pravila. Morda bi bilo najbolje, da dosledno uporabljate izraz poklicne NVO, ki ga osnutek v nekaterih primerih že vpeljuje, če že ni mogoče uveljavljati drugega izraza.

Netočna pa je opredelitev narave ljubiteljske kulture (str. 23/24), kakršne doslej še nismo zasledili, da se namreč ljubiteljski kulturniki v kulturnih društvih pripravljajo za poklicno delovanje in je zato ta sektor kulture le »neke vrste vstopno kulturno okolje«. To je nedopustno zoženje vloge in pomena ljubiteljske kulture, ki je nezamenljiva v svoji družbeno-integrativni funkciji, kar je jasno že več stoletij. Glede tega je opredelitev na str. 42 boljša, vendar se tudi ta konča s pripisovanjem naloge »brušenja talentov za prestop v polje poklicne kulture«. Poudarjanje poklicnosti, celo kot ključnega

Zveza kulturnih društev Slovenije

Sedež: Štefanova ulica 5, 1000 Ljubljana

Pisarna: Vodnikov trg 5, 1000 Ljubljana

Mija Aleš, predsednica: 031 685 548 • Maja Papič, sekretarka: 040 160 514

e-mail: info@zkds.eu • <http://www.zkds.eu>

---

merila kakovosti, je zmotno, saj se bo hitro razkrilo, da so ustvarjalci tako v javnem kot nevladnem sektorju dejansko manjšina med zaposlenimi, prevladujejo pa podporne službe in administratorji.

Ko prihaja do ločevanja NVO sektorja s sektorjem ljubiteljske kulture, se je potrebno zavedati, da so tovrstne ločitve izrazito pogojne, predvsem pa je posledično potrebno opredelitev ljubiteljske kulture definirati bolj na široko, kot to počne gradivo NPK. V opredelitvi ljubiteljske kulture tako manjka razumevanja, da to ni le valilnica profesionalnega kadra. Prav tako se dokument bere implicitno, kot da ljubiteljska kultura nima nikakršnih vrhunskih dosežkov, kar seveda nikakor ne drži, saj ravno ljubitelji nemalokrat presegajo produkcijo t. i. »profesionalcev«. Pri tem pa se nenehno spregleduje še ena stvar in sicer, da ima področje ljubiteljske kulture pomembne komplementarne programe, ki jih ne izvajajo javni zavodi niti ne drugi akterji NVO sektorja. Za primer naj navedemo enega najbolj deficitarnih kulturnih področij na Slovenskem, ki je folklorna dejavnost.

Možnost podeljevanja koncesij na državni in občinski ravni oz. posledično sklepanje večletnih pogodb z izbranimi izvajalci s področja poklicnih NVO je za ljubiteljsko kulturo diskriminatorna. ZKD Slovenije je v svojih tezah za Zakon o ljubiteljski kulturi ponudil možnost imenovanja ti. vrhunskih izvajalcev, saj na nekaterih področjih (zborovsko petje, folklorni plesi, pihalne godbe) ljubiteljski izvajalci v celoti pokrivajo ta področja (profesionalnih izvajalcev tod ni), kar logično uvaja tudi koncesije z ljubiteljskimi izvajalci tudi na državni ravni.

Pri navajanju 'formalnega okvira' kulture so navedene področne strategije, med njimi pa ni strategije razvoja ljubiteljske kulture, ki je bila sprejeta v JSKD in v ZKDS. Napovedan je tudi zakonodajni program, v katerem je omenjen ZLK, ki je v kasnejšem besedilu ob podobnih navedbah (npr. str. 44) izpuščen in spet naveden šele na koncu dokumenta, zato ni jasno, ali ga NPK narekuje ali ne.

NPK na ustrezen način umešča JSKD v javni sektor kot organ podpore ljubiteljski kulturni dejavnosti na način strokovne podpore z organizacijo dejavnosti, izobraževanjem, preglednimi revijami in tekmovalnimi festivali, analitičnim spremljanjem itd..(str. 22). Ni izrecno omenjeno sofinanciranje projektov in programov kulturnih društev in upam, da to ni namerna napoved nadaljnega zmanjševanja obsega sredstev za razpise.

Ponujamo vam opredelitev ljubiteljske kulture, zapisano v delovnem osnutku Zakona o ljubiteljski kulturi, ki smo jo lani poleti izročili ministrstvu in iz katere je mogoče dopolniti besedilo osnutka:

(osnovna načela oz. narava ljubiteljske kulturne dejavnosti)

Ljubiteljska kulturna dejavnost :

Zveza kulturnih društev Slovenije

Sedež: Štefanova ulica 5, 1000 Ljubljana

Pisarna: Vodnikov trg 5, 1000 Ljubljana

Mija Aleš, predsednica: 031 685 548 • Maja Papič, sekretarka: 040 160 514

e-mail: info@zkds.eu • <http://www.zkds.eu>

- je odprta in demokratična oblika kulturnega delovanja in ustvarjanja, ki vsakomur zagotavlja možnost, da se svobodno, v skladu s svojo voljo in talentom vključuje v aktivno umetniško oz. kulturno ustvarjanje;
- se izvaja praviloma neprofitno in jo izvajajo ustvarjalci, za katere praviloma izvajanje dejavnosti ni zaposlitev in ki za svoje delo praviloma ne prejemajo plačila;
- je (obvezen) del lokalnih kulturnih programov, njeni program pa morajo biti dostopni na ravni vsake lokalne skupnosti;
- je (obvezen) del nacionalnega kulturnega programa, njeni programi pa morajo biti dostopni na ravni države.

Druge konkretne pripombe

K točki 5. 6 Spodbude in razvoj kulturnega turizma: predlagamo, da se iz NPK umakne ali strukturira povsem drugače. Tovrstne usmeritve kulture, ki izhajajo iz pozicije, da je kultura podporni mehanizem turistične industrije, so tako za NVO, znotraj tega pa še posebej za ljubiteljsko kulturo, škodljive. Strategija razvoja kulturnega turizma in doslej uveljavljene prakse so se izkazale kot izrazito problematične za ljubiteljsko kulturo. Društva in ostale akterje NVO takšne strategije silijo v kulturno hiperprodukcijo, ki nima več namena vrhunskosti in iskanja novih umetniških praks, ampak služi takšna produkcija le še zabavi za (množični) turizem. Lokalne turistične organizacije v sodelovanju z lokalnimi skupnostmi tako izvajajo močan pritisk v smer, da se kulturniška produkcija izvaja na javnih površinah (pločniki, dvorišča, ceste...), kjer je najbolj na očeh in v zabavo turizma. Vrhunsko umetnost se postavi ob bok uličnim zabavljačem. Kot se je to najbolj izrazito pokazalo na primeru večjih urbanih središč (npr. Ljubljana), je bila kvaliteta kulturne produkcije povsem drugotnega pomena, degradirana, finančne posledice lokalnih razpisov (tako na področju kulture kot turizma) pa niso odtehtale tovrstnega delovanja. Žal so bili kulturniki zaradi kronične finančne podhranjenosti prisiljeni v tovrstne škodljive »kompromise«, ki pa že na krajši do srednji rok ne prinašajo pozitivnih posledic.

Od krovnega dokumenta o razvoju kulture bi šlo pričakovati, da zastopa interese kulture in ne, da prevzema ekonomski diskurz turistične industrije, ki kulturo v tem primeru le izrablja za kovanje dobička na svojem področju, med tem ko plačuje kultura za to izjemno ceno. Tovrstne usmeritve NPK so za kulturo škodljive.

Več kot upravičeno se odpira vprašanje centralizacije v kulturi, ki je nekakšen »balkanski trend« (napihovanje Beograda, Skopja, Sofije, Zagreba ipd.. s koncentracijo vseh inštitucij) v slovenski

Zveza kulturnih društev Slovenije

Sedež: Štefanova ulica 5, 1000 Ljubljana

Pisarna: Vodnikov trg 5, 1000 Ljubljana

Mija Aleš, predsednica: 031 685 548 • Maja Papič, sekretarka: 040 160 514

e-mail: info@zkds.eu • <http://www.zkds.eu>

---

kulturni politiki in navzkriž z »evropskim trendom« prerazporeditve kulturnih inštitucij iz prestolnic Dunaja, Pariza, Prage, Rima itd.. Druga plat takšne 'metropolizacije' je seveda 'provincializacija' preostale Slovenije, ki dobi le še slabo tretjino kulturnega proračuna. Kulturnim ustvarjalcem iz province preostane, da se nekako zrinejo v ljubljanske inštitucije ali pa odidejo v tujino – teh slednjih je vedno več in med njimi prevladujejo glasbeniki, arhitekti, plesalci, likovniki, videasti, dizajnerji, kulturologi itd.. To niso posamezniki, ampak gre za eksodus več sto šolanih in talentiranih mladih ljudi, kar zasluži resno pozornost.

NPK na več mestih omenja regije ter ob tem ugotavlja, da jih pač še nimamo in se o njih govori preliminarно, kar pa ne drži, saj Slovenija pred EU nastopa z dvema kohezijskima regijama, razlika v razvitosti med njima pa se pogloblja – tudi v kulturi. To bi moral dokument zaznati, saj mora biti ena od podlag za kandidiranje Slovenije za sredstva EU, namenjena enakomernejšemu regionalnemu razvoju. Ne vemo, na čem temeljijo sedanje odločitve vlade na tem področju?

Za ZKDS pripravili: mag. Jože Osterman, mag. Franci Pivec, Tomaž Simetinger, Mija Aleš, Maja Papič